

<https://doi.org/10.59424/debreceniszemle/2024/32/3./409-413>

Kitérők és metszetek

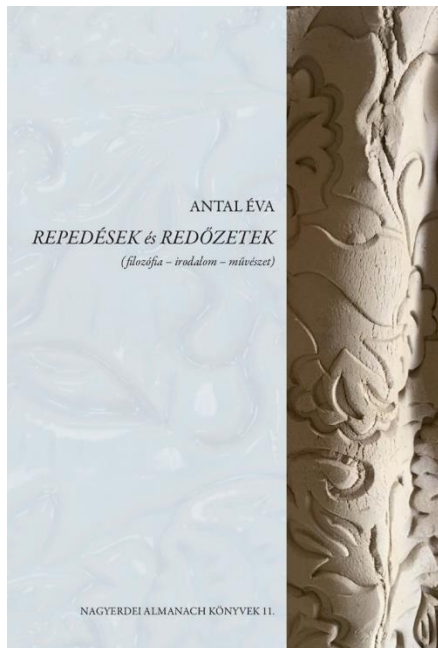
Antal Éva: *Repedések és redőzetek (filozófia – irodalom – művészet)*,
Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2020.

Antal Éva *Repedések és redőzetek* című könyve közel egy évtized alatt született tanulmányokból közöl válogatást, amelyek filozófiai, irodalmi és képzőművészeti témákat egyaránt érintenek, így széles spektrumú olvasóközönségnek szolgálhat hasznos ismeretekkel.

A kötet első, *A bizalom körei* című része három, irodalomtudományi és filozófiai fókuszú tanulmányt

foglal magában. A szerző a szövegekben a dekonstrukció és a hermeneutika gondolkodóinak vitáit dolgozza fel három kérdéskör – a megértés, a fordítás és a barátság – vonatkozásában. Az első írás Jacques Derrida és Hans-Georg Gadamer a megértésről – vagy annak lehetetlenségéről – folytatott 1981-es vitáját elemzi. Az író – Vajda Mihályra hivatkozva – felteszi a kérdést, hogy vajon miért nem érintkezett soha

egymással a dekonstrukció és a hermeneutika? Mindezt Antal Éva három mozzanatra fókuszálva vizsgálja: a dialogicitás és megértés, a nyelv és fordítás, valamint a játék és ironia kérdéskörében.

Ezt követően *A fordítás dekonstruktív alakzatait* vizsgálja a szerző, mindenekelőtt Walter Benjamin *A műfordító feladata* című esszéjét állítva a középpontba, de mintegy teoretikus támaszként beemeli Paul de Man és Derrida írásait is. E szövegben a központi kérdés a nyelv retorikus elemeinek fordíthatóságára, avagy fordíthatatlanságára irányul – rávilágítva a Benjamin-esszé fordíthatóságának/ferdíthetőségének problémáira is. Az érthetőség kérdése a tanulmányban a nyelvek közötti átjárhatóságra összpontosít, olyan problémákat szemügyre véve,

mint hogy vajon a fordítás – Derridával szólva – „a lehetetlen másik neve”-e, illetve, hogy – amennyiben valóban lehetetlen az eredetinek tökéletesen megfelelő fordítást létrehozni – tulajdonképpen miben áll a fordító feladata?

Az *Ígéret és tanúsítás* című tanulmányban a barátságának – elsősorban Derrida és de Man barátságának – poétikai és politikai vonatkozásait vizsgálja a szerző. A Derrida-de Man barátság kulcsmozzanatai kibontásának keretén belül olyan problémák tematizálódnak a szövegben, mint a gyász és az emlékezés vagy a Másik elfogadása és megértése, valamint ezzel összefüggésben az olvasás etikai vonatkozásai. A fenti két gondolkodó barátságának feltérképezésével Antal Éva egyúttal egy traumatörténetet is kibontakoztat.

A kötet második blokkjában három olyan esztétikai tárgyú írást olvashatunk, melynek elsődleges témája a fenséges minősége, illetve e minőség keretei. Az első szövegben a szerző a fenséges és a szép fogalmát – azok egymástól való távolságát és közelíthetőségét – mindenekelőtt a 18. századi brit és német ízlésvitákban, azon belül Burke és Winckelmann esztétikájában vizsgálja, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a két gondolkodót ezáltal mintegy párbeszédre kényszerítse. A tanulmány ugyanakkor figyelmet szentel az ízlésvitákban felbukkanó nemspecifikus elemeknek is, műelemzésekkel árnyalva a Burke (és a

fiatal Kant) által férfiasnak vélt fenséges és nőiesnek tartott szépség ideáit.

A *keretbe zárt kolosszus* című szöveg újra Derridához tér vissza. A szerző a francia gondolkodó *Parergon* című esszéjének tükrében a híd, a szakadék (hiány) és a kolosszus metaforái mentén vizsgálja a kanti fenséges fogalmát. A már ebben a tanulmányban is előkerülő architektónika kap nagyobb hangsúlyt a *Megkövült poézis: a fenségesség architektónikája* című szövegben, mely a (templom)építészet és a fenséges kapcsolatára fókuszál, és amelynek keretében óhatatlanul felmerül a szakralitás, illetve a szellemi tartalom érzékiben történő megnyilvánulásának kérdése is. Antal Éva Derrida és John Sallis elméleti munkáit is említi, a hangsúlyt azonban a hegeli és kanti fenséges-fogalomra és az általuk említett építőművészeti példákra helyezi, melyek mellé az író mintegy saját példaként emeli be az organikus építészet egyik leghíresebb alkotását: Gaudi Sagrada Famíliaját, amit elsősorban hegeli szempontok mentén elemez.

A kötet harmadik fejezetében a szerző angol nyelvű kutatási eredményeinek magyar fordítását adja közre, amely elsősorban a 19. és 20. század fordulóján keletkezett brit és amerikai utópikus irodalomra koncentrál. A középpontban három szimbólum áll: a menekülés, az álom és a sziget motívuma. Az *Eszképizmus és poriománia* című tanulmány fókuszában mindenekelőtt Edward Bellamy, William Morris és Herbert

George Wells jövőelképzelései állnak, amelyekben a szerző elsősorban a szokatlan tér- és időszerkezetet, valamint a főhősöknek, illetve narrátoroknak az „elmetérképét” vizsgálja. A regények időaspektusát Antal Éva Ernst Bloch „remény elve” mentén értelmezi, emellett műfaji kérdéseket boncolgatva rámutat az utópiadisztópia fogalmainak zavarosságára is.

A következő tanulmány elsősorban női szerzők utópikus műveire támaszkodva folytatja az angol nyelvű álomnarratívák elemzését. A női írók mellett olyan férfiak is említésre kerülnek a feminista témákat boncolgató szövegben, akik támogatták a női emancipációt – így például William Morris és regénye, a *Hírek Sesholországból*, melyben a 19. századi nőkérdésről is véleményt formál (amellett, hogy saját szocialista nézeteit is beleülteti a műbe). A női alkotók közül többek között Elizabeth Corbett *Új Amazónia* című könyvéről olvashatunk, amelyben az író úgy mutatja be a jövő lányainak testi-szellemi nevelését, hogy egyúttal saját korának női olvasóit is igyekszik formálni, egy olyan utópisztikus világgépet felmutatva, amelyben a nők megalkotnak egy olyan eszményi társadalmi berendezkedést, ahol – a politikát leszámítva – megvalósul a nemek közötti egyenlőség. Emellett a tanulmány Hume Clapperton és Lady Florence Dixie szocialista regényeiben elemzi az „Új Nő” karakterét.

Az utolsó utópiával foglalkozó szöveg a sziget toposzával foglalkozik, elsősorban Morus Tamás *Utópiájának* és Daniel Defoe *Robinson Crusoejának* tükrében – az előbbit a disztópikus jellemzők vonatkozásában említi a szerző, míg az utóbbihoz Derrida olvasatán keresztül közelít. Ezen felül a tanulmány egyik központi problémája az identitás kérdése, amelynek keretében olyan kevésbé ismert, az utópikus liberális humanizmust kritikai felhanggal bíráló ironikus-disztópikus művekről is olvashatunk, mint Kazuo Ishiguro *Ne engedj el...* és Michel Houellebecq *Egy sziget lehetősége* című regénye.

Az irodalmi tematikájú fejezet után a kötet következő egységében visszatérünk a képzőművészethez – ezúttal azonban a hangsúly a korábbi, főként a plasztikai ábrázolásra és az építészetre összpontosító elemzések helyett a fotográfiára helyeződik. *Az időz(it)és művészete* című szövegben Derrida *Athén az akropolisz árnyékában* című írása kerül előtérbe, amelyben Derrida Jean-François Bonhomme athéni fényképsorozatot interpretálja. Ahogyan a tanulmány címe is utal rá, a fókuszban elsősorban a pillanatfelvételek, a fénykép(ezés) és az időbeliség viszonya áll, ebből kifolyólag óhatatlanul felmerülnek olyan témák, mint a halál vagy a késleltetés.

A fotográfia igazsága című írás két részre tagolódik: a szöveg első felében az író és Vajda Mihály párbeszéd formájában megírt esszéjét

olvashatjuk, melyben Derrida *Aletheia* című írását értelmezik, megkísérelve közelebb jutni az igazsághoz, Shinoyama fotóihoz és egyben Derridához is; majd a második etapban Antal Éva általában a (fekete-fehér) fotográfiáról írt szakirodalmakból (mindenekelőtt Barthes, Shusterman és Sontag írásaiból) merítve próbál meg közelebb férkőzni a fényképészet filozófiájához. Itt olvashatunk a fotográfia traumatizáló mivoltáról, melyet az esztétikai-filozófiai diskurzusok gyakran tematizálnak, és ezt ellentételezve megjelenik Shusterman a fényképezés életteli mivoltát hangsúlyozó elképzelése is; azonban a pózolásról filozófálok mellett – mintegy a teljes *összkép* érdekében – maguk a pózoló filozófusok is említésre kerülnek.

A fejezetet *A férfi szoknyában: Roland Barthes a divatnyelvről* című tanulmány zárja, amelyben a szerző Barthes a nagybetűs Divatról, illetve annak nyelvéről írt szövegének vizsgálatával nyit, amelyen belül mindezekelőtt arra a részletre helyezi a hangsúlyt, ami szerint a férfiak nem viselhetnek szoknyát; majd az értelmezés terét megnyitva a társadalmi nemek közti (utópikus) egyenlőség szociológiai és kulturális értelmezését taglalja.

A kötet két záró esszéjében újra előkerül az ironia fogalma. Többek között olvashatunk Kierkegaard ironiaértelmezéséről, melyet a szerző előbb Sylviane Agacinski, Bartha Judit és Soós Anita olvasatait segítségül hívva, majd elsősorban Vajda Mihály *Ilisszosz-parti beszélgetések*

című kötetére támaszkodva az ismétlés kérdésköre mentén eleméz. Az ismétlés azonban nemcsak az utolsó tanulmányban tematizálódik, hanem voltaképpen áthatja az egész kötetet. A szövegek által boncolgatott heterogén témák egy-egy későbbi fejezetben újra és újra, más és más meg-

világításban térnek vissza, így mintegy mozaikdarabkákként állnak össze egy egésszé.

Mikáczó Alexandra
doktorandusz
Debrecen, DE Filozófia Intézet